

महाकवि सिद्धिदास महाजु/अमात्य

जन्म : ने.सं १८७७ जलागा: २ आइतवार

मृत्यु : ने.सं १०५० कछलागा: १३, शुक्रवार,

जन्म स्थान : पुख्र्यौलि घर भक्तपुरको सुकुलधवाखा भएपनि जीवन यापन गरेको स्थान काठमाडौं, मछेन्द्रबहालको क्वाछें टोल

माता पिताको नाम : माता - हर्षलक्ष्मी अमात्य तथा पिता - लक्ष्मीनारायण अमात्य

शिक्षा दिक्षा : तत्कालिन चलनअनुसार चाणक्य नीति, हितोपदेश, भारस्वती, अमरकोश, स्याहा, सेष्टा, छन्द आदिको अध्ययन

व्यवसाय : थापाथली तःबहिल अड्डामा जागिर, जागिर नभए पछि कपडाको पसल, पसल नचले पछि बिरगञ्जमा मालसामान चलानी गर्ने काम, जीवनको अन्तिम समयमा वैद्य पसलमा औषधी पिस्ने काम

विशिष्ट देन : 'भाषा रहे जाति रहन्छ' भन्ने मूल मन्त्रलाई आत्मसाथ गरी तत्कालीन शासकहरूको दमनले मरणासन्न स्थितिमा पुगेको नेपालभाषा साहित्यलाई पुनर्जागरण गर्न निरंकुश राणा शासकहरूको डर धम्की तथा आफ्नो पारिवारिक कलह, आर्थिक समस्या आदि कुनैको पनि वास्ता नगरी महाकाव्य, खण्डकाव्य, फुटकर काव्य आदि विविध विधा तथा विविध विषयका ५०वटा भन्दा बढी पुस्तकहरू लेखी आफ्नो मातृभाषालाई गुणात्मक तथा संख्यात्मकरूपले समृद्ध पार्ने साहित्यिक महारथी तथा खस नेपाली भाषाको पनि माध्यमिक कालका एक सशक्त कवि

प्रेरणा तथा प्रभाव : तत्कालिन वड्गालीहरूको मातृभाषा प्रेम तथा साहित्यिक क्रियाकलापबाट प्रेरित भएको बुझिन्छ।

साहित्य सम्बन्धी पहिलो कार्य : हिन्दीभाषाको प्रेमसागर नामक पुस्तकको अनुवाद

प्रथम प्रकाशित रचना : बिन्दु समस्या (खस नेपाली भाषाबाट सुन्दरी पत्रिकामा ने.स. १०२६)

प्रथम प्रकाशित पुस्तक : सज्जन हृदयाभरण (नेसं १०४०),

रचना गरेका पुस्तकहरू (प्रकाशित)

सज्जन हृदयाभरण (नेसं १०४०), सत्यसती (नेसं १०३५), संवाद (नेसं १०३७), सिद्धिरामायण (१०३०-१०३५) शुक रम्भा सम्वाद (नेसं १०४२), सिद्धिदास थःगु मिखायू व शिवविलास बाखं (नेसं १०८७ प्र), सरल छन्द बोध (नेसं

११०२), सनातन धर्म (नेसं १०८७ प्र), सर्ववन्द्य (नेसं १११२ प्र.), संसार दुःखया खँ (नेसं १११३ प्र.), सत्य मदन (ने.स. १११५), सप्त स्तुति (ने.स. १११८), स्वदेश वस्त्र (ने.स.प्र. १११८ प्र), स्वंगू ऋण (ने.स.प्र. ११२०)

(अप्रकाशित)

प्रेम सागर, शारदा भजन, सत्य ऋण, सरल श्रुतिबोध, सज्जन कण्ठाभरण (नेस, सुःख दुःख, विजुली, संध दोष साधारण धर्म, सर्वभक्ति, सदां लिलाः, सत् नीति, सप्त विवाद, सकतां श्लोक, सल्ला साहुति, संग सुमन, स्वंगू गुण, सकतां माः, समाचार, सर्वकर्म, सिद्धिव्याकरण, शिव पिनास, रम्भा शुक सम्वाद आदि। अरु १२ वटा पुस्तकको नाम थाहा नभएको।

साहित्य सर्जकको रूपमा सिद्धिदास :

- जनभाषाबाट जीवनमुखी साहित्य सिर्जना गरेर नेपालभाषा साहित्यलाई जनग्राह्य बनाउने स्रष्टा
- स्वान्त सुखायको सट्टा नीति उपदेशमूलक साहित्य सिर्जना गरेर तत्कालिन साहित्यिक प्रवृत्तिमा नै नयाँ मोड दिने स्रष्टा
- तत्कालीन समाजमा प्रचलित बहुविवाह अनमेल विवाहका विरुद्ध सामाजिक क्रान्तिको स्वर धन्याउने स्रष्टा
- आफ्नो देशको भौगोलिक चित्रण, राष्ट्रीय स्वाभिमान तथा जातिय संस्कृति उजागर गर्ने राष्ट्रवादी तथा जातीय कवि
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ, वैकुण्ठप्रसाद लाकौल, ठाकुरलाल मानन्धर आदि जस्ता साहित्यिक हस्तहरूलाई साहित्य सेवामा संलग्न गराउने उत्प्रेरक

सम्मान तथा कदर : सिद्धिदासले आफ्नो जीवनकालमा कुनै सम्मान पाउन नसके पनि आजको समाजले उनलाई नेपालभाषा पुनर्जागरणका एक सशक्त हस्तिको सम्मान दिएको छ भने ने.सं. १११० मा उनको नामबाट राज्यले हुलाक टिकट प्रकाशित गरेको छ।

सिद्धिदासको शालिकको औचित्य : आज देशको कुनै पनि गौरव कुनै जाति विशेषको मात्र नभई सम्पूर्ण राष्ट्र कै हुन्छ। यही अनुरूप महाकवि सिद्धिदास पनि सम्पूर्ण नेपाली कै गौरव हुन्। सिद्धिदासको शालिक स्थापना गर्नु भनेको केवल उनलाई सम्मान गर्नु मात्र नभई उनबाट हामी सबैले प्रेरणा लिनको लागि पनि हो।

महाकवि सिद्धिदास महाजु

महाकवि सिद्धिदास महाजु
ने.सं १८७७ - १०५०

सिद्धिदास स्मृति समाज
काठमाडौं, नेपाल

महाकवि सिद्धिदास महाजु

बुद्धि - ने.सं. ९८७ जलागा: २, आइतवार

मदुगु तिथि - ने.सं. १०५० कछलागा: १३, शुक्रवार

थायबाय् - कूल छै सुखूधाखा ख्वप ख:सां च्वनादीगु थाय्
क्वाछै जनबहा:, यै।

मां बौया नां - मां-हर्षलक्ष्मी, बौ-लक्ष्मीनारायण अमात्य

शिक्षा दिक्षा - तत्कालिन प्रचलन कथं चाणक्य नीति,
हितोपदेश, भारस्वती, अमरकोश, सेष्टा, छन्द
आदिया अध्ययन

लजगा: - न्हापां थापाथली त:बहिल अड्डाय् जागिर,
जागिर मदुसेलि जनबहालय् काप: पस:, पस: चले
मजुसेलि बिरगञ्जय् मालसामान चलान याय्गु ज्या,
जीवनया अन्तिम अवस्थाय् वैद्य पसलय् वास:नीगु
ज्या

विशिष्ट देन - 'भाषा म्वा:सा जाति म्वाई' धैगु मूलमन्त्र
ज्वना मरणासन्न स्थितिइ थ्यनाच्वंगु नेपालभाषा
यात, पुर्नजागरण याय्गु नितिं तत्कालिन शासकतय्गु
डर, धम्की तथा थ:गु छैया पारिवारिक कलह, आर्थिक
समस्या छुकियात नं च्यूता: मतसे महाकाव्य,
खण्डकाव्य, फुटकर काव्य आदि विविध विधा तथा
विविध विषयया ५० मयाक सफू च्वया: थ:गु मां भासं
साहित्ययात गुणात्मक तथा संख्यात्मकरूपं समृद्ध
या:म्ह साहित्यिक महारथी तथा खस नेपाली भाषाया
नं माध्यमिक कालया छम्ह सशक्त कवि

प्रेरणा तथा प्रभाव - तत्कालिन वङ्गालीतय्गु मातृभाषा

प्रेम तथा साहित्यिक ज्याखँ

साहित्यसम्बन्धी न्हापांगु ज्या - हिन्दीभाषाया प्रेमसागर
सफूया अनुवाद

न्हापां पिदंगु रचना - विन्दु समस्या (खस नेपाली भासं
सुन्दरी पत्रिका नेसं १०२६)

न्हापां पिदंगु सफू - सज्जन हृदयाभरण (ने.सं १०४०),
भारतया बेतियां प्रकाशित

च्वयादीगु मू मूगु सफू

(पिदने धुंकूगु सफू) सज्जन हृदयाभरण (नेसं १०४०),
सत्यसती (नेसं १०३५), संवाद (नेसं १०३७),
सिद्धिरामायण (१०३० - १०३५) शुक रम्भा सम्वाद
(नेसं १०४२), सिद्धिदास थ:गु मिखाय् व शिवविलास
बाखं (नेसं १०८७ प्र), सरल छन्द बोध (नेसं ११०२),
सनातन धर्म (नेसं १०८७ प्र), सर्वबन्धु (नेसं १११२
प्र), संसार दु:खया खँ (नेसं १११३ प्र.), सत्य मदन
(ने.स.१११५), सप्त स्तुति (ने.स.१११८ प्र.), स्वदेश
वस्त्र (ने.स.१११८ प्र), स्वंगू ऋण (ने.स.११२०)

(पिदने मानिगु सफू) प्रेम सागर, सिद्धिरामायण
शारदा भजन, सत्य ऋण, सरल श्रुतिबोध, सज्जन
कण्ठाभरण (नेस, सु:ख दु:ख, बिजुली, संध दोष
साधारण धर्म, सर्वभक्ति, सदां लिला:, सत् नीति, सप्त
विवाद, सकतां श्लोक, सल्ला साहुति, संघ सुमन,
स्वंगू गुण, सकतां मा:, समाचार, सर्वकर्म,
सिद्धिव्याकरण, शिव पिनास, रम्भा शुक सम्वाद
आदि। मेगु भिनिगु सफूया नां लुइके मफुनि।

सर्जकया रूप्य सिद्धिदास

- जनभाषां जीवनमुखी साहित्य सिर्जना याना:
नेपालभाषा साहित्ययात जनमुखि जुइके ब्यूम्ह स्रष्टा
- नीति उपदेशमूलक साहित्य सिर्जना याना:
साहित्यया मूल लक्ष स्वान्त सुखायया थासय् परहीत
परउपकार जुइके बिया: तत्कालीन साहित्यिक
प्रवृत्तिइ हे ह्यूपा: ह:म्ह
- तत्कालीन समाजय् प्रचलित बहुविवाह अनमेल
विवाहया विरुद्धय् सामाजिक क्रान्तिया स: थ्वय्कूम्ह
अग्रगामि स्रष्टा
- देय्या भौगोलिक चित्रण, राष्ट्रीय स्वाभिमान तथा
जातिय संस्कृति उजागर याइम्ह राष्ट्रवादी तथा
जातीय कवि
- सिद्धिचरण श्रेष्ठ, वैकुण्ठप्रसाद लाकौल, ठाकुरलाल
मानन्धर आदि साहित्यिक हस्तिपिनि मांभाय् सेवाया
उत्प्रेरक

सम्मान व कदर - सिद्धिदासयात वयक:या जीवनकालय्
छुं सम्मान बीगु मजुसां थौं वयक:यात समाजं
नेपालभाषा पुर्नजागरणया प्यंग: थां मध्ये दकलय्
स्यल्ला:गु थां नालेगु या:गु दुसा राष्ट्रं हे ने.सं १११० स
वयक:या नामं हुलाक टिकट पिकया ब्यूगु दु।

सिद्धिदासया इवाताया औचित्य : थौं देय्या छुं नं गौरव व
जाति विशेषयागु जक मजुसे राष्ट्रयागु हे जुइ। थ्व हे
कथं सिद्धिदास महाजु नं सकल नेपा:मिपिनिगु गौरव
ख:। सिद्धिदासया भवाता तय्गु धैगु केवल वयक:यात
सम्मान देछाय्गु जक मखु सकस्यां वयक:पाखें प्रेरणा
काय्मा धका: नं ख:।

